

Gian Luca Gregori: *Brescia romana. Ricerche di prosopografia e storia sociale. II. Analisi dei documenti.* Vetera 13. Edizioni Quasar. Roma 1999. 475 str., 4 tab., 40 ilustracij.

Drugi del monumentalne monografije G. L. Gregorija, ki se je več let posvečal študiju rimskih napisov antične Briksije (Brixia = Brescia), je podnaslovljen "Raziskave s področja prozopografije in socialne zgodovine". Te raziskave izhajajo predvsem iz epigrafskega gradiva, kajti v Briksiji se je ohranilo izjemno veliko rimskih napisov. Avtor je dodatno upošteval še maloštevilne lite-rarne in druge vire ter epigrafsko in drugo gradivo iz sosednjih mest, predvsem iz 10. regije, v katero Briksija sodi, ter sosednje 11., v kateri so se mesta v marsičem podobno razvijala, tako da bi bila slika mesta v antiki čim bolj popolna. Briksija ima dolgo zgodovino, ki sega od naselbine keltskih Cenomanov do prihoda Langobardov. Le-ti so mesto zasedli in preuredili, zadnji napis je datiran v leto 571 in nekako predstavlja konec antičnega mesta. To je doseglo največji razcvet v rimski dobi, predvsem od avgustej-skega obdobja (ko je Briksija postala rimska kolonija) do 3. stole-tja, ki ga je zaznamovala prva večja ekonomska kriza. Mesto je v tem času po vsej verjetnosti štel od 25.000 do 50.000 prebivalcev.

G. se je zavedal nevarnosti, da bi utegnil premalo upoštevati fragmentarno naravo epigrafskega gradiva, kar bi lahko popačilo zgodovino mesta. Snov je razdelil na štiri velike dele, ki so razdeljeni na številna krajša poglavja; sledijo še zaključni povzetek, dodatek, v katerem objavlja vrsto manjših popravkov k napisom iz predhodnih publikacij, posebej njegove prve knjige (*Brescia I*, izšla v seriji *Vetera*, št. 7), dalje bibliografija ter analitični indeksi, ki so razdeljeni na moderne avtorje, literarne in juridične vire, seznam napisov ter na osebe, kraje in pomembnejše pojme. Sledi še trinajst tabel s fotografijami napisov.

Prvi del je G. posvetil analizi prebivalstva. Analiziral je avtohtono prebivalstvo in ugotovil, da je bila ta komponenta v strukturi prebivalstva razmeroma močna. Dolgo v rimsko dobo je še mogoče zaslediti meščane peregrinega statusa, torej brez rimskega državljanstva, kar bi utegnilo pomeniti, da so vsaj nekateri prišli z območij, ki so bila Briksiji kot najbližjemu upravnemu središču administrativno priključena (*adtributio*). Na napisih sicer prevladujejo rimski državljani, nekateri nosijo redka gentilna imena, od katerih so nekatera nedvomno domačega keltskega izvora, npr. *Congonnetius*, *Craexius*, *Dugius*, *Medenasius*, *Ofatorius*, *Sentrinius*, *Vinillius* in drugi. Zanimivo je, da tudi bogovi, ki so jih častili, kažejo na močen predrimski substrat. Najbolj čaščen je bil Merkurij, ki je zasenčil celo Jupitrov kult. Kaže, da se je v njem zrcalil keltski Teutates, iznajditelj umetnih obrti, vodnik po cestah in popotovanjih, zaščitnik zasluzka in trgovine (Cezar, *Bell. Gall.* 6.17). Poleg Minerve, ki ni bila vedno klasična rimska boginja, je dokumentiran tudi kult Iunones/Matronae, Fatae/Fati ter boga Dis Pater, ki so ga Kelti smatrali za božanskega začetnika svojega rodu. Častili so tudi lokalnega Bergima in vrsto drugih, tako grško-rimskih kot tudi orientálnih božanstev.

G. je prebivalstvo analiziral tudi glede na socialno strukturo. Dokumentirani so vsi socialno sloji, od senatorjev in rimskih vitezov (*ordo equester*), do mestne aristokracije, bogatih osvobodencev, peregrinov in sužnje. Zanimivo je, da je bila, kot kaže, briksijska družba precej konzervativna, prehajanje med sloji je bilo minimalno, medtem ko je bila v drugih mestih ta socialna dinamika mnogo izrazitejša. Posebej to velja za vstop sinov osvobodencev v mestni svet in možnost opravljanja najvišjih mestnih funkcij. Javno dobrodelništvo (*evergetizem*), ki je tako značilno za večino mest v imperiju, v Briksiji ni bilo tako izrazito, kot bi to glede na obseg ohranjenega epigrafskega gradiva pričakovali.

Mesto se je razvijalo brez travmatičnih posegov v njegov naravni razvoj kot so bile npr. naselitev večjega števila veteranov v poznorepublikanskem in avgustejskem obdobju, tako pogoste v drugih italskih mestih. Njegova zgodovina je razmeroma brezbarvna, napisi pa vendarle vsaj malo osvetlujejo usode zelo številnih posameznikov, ki so nedvomno zanimive, saj so bili med njimi tudi prijatelji cesarja Avgusta, npr. družina rimskega viteza Vibija Viska, katerega dva sinova je cesar sprejel med senatorje.

Knjiga je minuciozna analiza rimskih napisov, ki nam ob pomoči drugih arheoloških virov omogočajo vsaj delno rekonstrukcijo življenja prebivalstva v enem od pomembnih severnoitalskih mest.

Marjeta ŠAŠEL KOS

Giuseppe Camodeca: *Tabulae Pompeianae Sulpiciorum. Edizione critica dell'archivio puteolano dei Sulpicii.* Vetera 12 (2 dela). Edizioni Quasar. Roma 1999. 688 str., 1 tab., 468 ilustracij.

Aprila 1959 so pri izgradnji avtoceste Pompei–Salerno v kraju Murecine, 600 m južno od tako imenovanih "Stabianskih vrat" slučajno odkrili rimsko zgradbo, verjetno primestno vilo družine Sulpicijev oz. sedež nekega kolegija. Izkopavanja so pokazala, da so hišo obnavljali. V srednjem trikliniju te zgradbe je bila najdena pletena košara z dvema ročajema, v kateri so bile shranjene povoščene lesene tablice, potopljene v šoto in zato odlično ohranjene. Žal so kmalu zaradi pomankljive konservacije in napačnih postopkov v veliki meri propadle, vosek se je odluščil, velik del besedila je postal nečitljiv, žal pa zaradi nepazljivosti tudi niso bile vse takoj fotografirane, nekatere pa pomotoma sploh niso bile dokumentirane. Tudi prva objava je izredno pomankljiva, saj vrsta besedil sploh ni bila objavljena, nekaj objav je napačnih, veliko pa se jih podvaja, ker prva izdajatelj žal vseh tablic nista pravilno identificirala, s fotografij pa ni bilo razpoznavno, da gre večkrat za iste tablice. Vsega skupaj je dejansko 127 dokumentov (in ne 148), ki vsebujejo 232 strani (veliko jih je le deloma in slabo čitljivih), kar ustreza 173 tablicam, od katerih je 72 enojnih, 66 dvojnih in 35 trojnih, vseh tablic skupaj pa je bilo ok. 350. Od odkritja do pričujoče objave se je njihovo stanje tako poslabšalo, da je dejansko le 20% od 127 dokumentov ohranjenih v celoti (16 diptihov in 9 triptihov). To je bil arhiv Sulpicijev, ki je bil očitno namenjen iz Puteolov v Pompeje. Žal je mogoče identificirati le majhen del te dokumentacije.

Na 78 dokumentih je ohranjen datum po konzulih; datumi sežejo od 18. marca leta 26 do februarja l. 61, največ pa jih je iz let 35–55. Kraj, kjer so se izdajali, je vedno *colonia Iulia Augusta Puteoli*, razen treh, ki so bili izdani v Kapui in enega v Volturnu. Osebe, ki v njih nastopajo, so razen v 15 primerih vedno eden od treh Gajev Sulpicijev: Favst, njegov osvobojenec Cinam ter v poznejših dokumentih Onir. Faust se ne pojavi več po 6. maju 52, najpogosteje v dokumentih nastopa njegov osvobojenec Cinam, ki se prvič pojavi 20. marca 42, zadnjikrat 9. marca 56, medtem ko se Onir pojavi pozno in le nekajkrat. Družina Gajev Sulpicijev je v Puteolih dokumentirana tudi na nagrobniku (*Eph. Ep.* VIII 451); po vsej verjetnosti gre za potomce osvobodencev patricijske hiše Sulpicijev Galb (iz katere je izšel cesar Galba), ki pa so delovali na področju bančništva (*argentarii*) in trgovine popolnoma samostojno. Bančne transakcije, ki so v njihovih dokumentih zabeležene, kažejo, da gre za denarne vsote in drugo imovino, ki so precej presegle imejte in posele pompejanskega bankirja Lucija Cecilija Jukunda.

Cinam je bil osvobojenec in oskrbnik imetja (*procurator*) svojega patrona Favsta, kar kaže na njegov visok in samostojen položaj pri bančnih poslih. Bankirji, ki so epigrafsko dokumentirani, so bili večinoma osvobodenci oz. osvobodenskega porekla. Premoženje Sulpicijev je bilo veliko, v dvajsetih letih njihove aktivnosti je znašalo vsaj 1.280.000 sestercijev, zelo verjetno pa je bilo precej večje. V kakšni meri so bile njihove aktivnosti investicijskega, ekonomskega oz. trgovskega značaja, je težko opredeliti, kot garancija se omenjajo živila, srebrno posodje in podobno dragoceno blago, kot tudi sužnji.

Med osebami, udeleženi pri bančnih poslih Sulpicijev, ki se omenjajo na tablicah, prevladujejo družinska imena (gentiliciji) *Iulii*, dalje *Marcii*, *Castricii*, *Marii*, *Pollii*, *Nummii*, *Annii*, *Stalcii* in *Sulpicii*. Tablice so bile iz smrekovega lesa, zaradi hitrega izsušenja so se deformirale; nekateri zapisi nosijo žige, po velikosti se tablice precej razlikujejo, pa tudi vsebinsko in jezikovno, saj so nekatere napisane v vulgarni latinščini, čeprav je večina zapisana v pravil-